

BOOK REVIEW

**LUBOMÍR BATKA, ADRIÁNA BIELA, MAROŠ NICÁK:
95 VÝPOVEDÍ DR. MARTINA LUTHERA:
MALÝ SPIS – VEĽKÉ ZMENY**

PUBLISHED BY LUTHEROVA SPOLEČNOST, 2016. PRAHA.

Mgr. Pavel-Andrei Prihracki

V roku 2016 vydala Lutherova spoločnosť druhé vydanie monografie „95 výpovedí Dr. Martina Luthera: Malý spis – veľké zmeny“. Autormi doplneného diela sú Adriána Biela, Maroš Nicák a Lubomír Batka, ktorí spracovali jednotlivé aspekty nevyhnutné pre porozumenie významu Lutherových 95 výpovedí. Monografia obsahuje revidovaný preklad 95 výpovedí, ktorý pripravila Biela.

Po obsahovej stránke monografia pozostáva zo slovenského prekladu 95 výpovedí a troch samostatných a na seba nadväzujúcich častí. Poznámky ku kritickému prekladu objasňujú problematiku názvu 95 výpovedí a poukazujú na zmeny vo vzťahu k predchádzajúcemu prekladu z roku 1990¹. Prvá časť sa venuje historickému kontextu a bola zostavená Nicákom. V ďalšej časti sa Biela venuje teologickej analýze 95 výpovedí. Posledná časť pochádza z pera Batku a nesie názov „Aký význam malo 95 výpovedí pre začiatok reformácie?“.

Mgr. Maroš Nicák, Dr. theol. v prvej kapitole predstavuje historické pozadie 95

¹ Ku prekladu, por. Vladimír Kubovčák, „95 téz Martina Luthera proti odpustkom,“ in *Výber zo spisov: Dr. Martin Luther*, eds. Ján Michalko a Rudolf Košťal (Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1993), 225.

výpovedí. Venuje pozornosť dátumu ich zverejnenia, ktorý bol Lutherom symbolicky a zámerne zvolený, keďže sa Sviatok všetkých svätých spájal s predajom odpustkov. Tiež si všima aj odozvu, ktorú tieto výpovede zanechali na dnešnom území Slovenska, keď boli prečítané Tomášom Preisnerom v roku 1520 v Ľubici alebo Michalom Domom v Prešove.

Luther sa krátko po uverejnení výpovedí ocitol v spore s rôznymi teológmi, ale i s jeho vlastnými predstavenými. To viedlo k tomu, že návrh na akademickú debatu ohľadom odpustkov sa rýchlo transformoval na cirkevnú kontroverziu, ktorá hýbala nielen v náboženskej oblasti, ale i v rámci spoločenského diania. Nicák však zdôrazňuje:

„Luther bol presvedčený o súhlase jeho výpovedí s učením Písma, cirkvi, tradície, pričom súčasne dbal o dodržiavanie kánonického práva. Vychádzal z toho, že sa pohybuje v oblasti akademického učenia, ktoré ešte nebolo dogmaticky definitívne stanovené, teda by mohlo ísť prinajhoršom o jeho chyby (errores), ale určite nie o kacírstvo (haeresis), ktoré mu dominikáni vyčítali.“²

Luther nechcel nič iné ako teologicky objasniť význam odpustkov v akademickú diskusiu, ku ktorej po formálnej stránke nedošlo. Jeho výpovede boli odsúdené ako útočiace na právomoci pápeža a teda z pôvodného úmyslu teologickej dišputy vznikla cirkevno-politická „kauza Luther“.

Nicák vo svojej historickej časti predstavuje priebeh udalostí, ktoré viedli k pribitiu 95 výpovedí. Zmieňuje predaj odpustkov dominikánom Jánom Tetzelmom, s ktorým Luther neskôr viedol ostrú polemiku ohľadom úlohy odpustkov. Okrem známych informácií týkajúcich sa predaja odpustkov v oblasti Wittenbergu a v Jüterborgu, sú spomínané doplňujúce konkrétne fakty, ktoré obohacujú historický kontext. „Veriaci sa tu stretli s pôsobivou kulisou, červeným krížom, ktorý sa vypínal v kostole medzi dvoma červenými zástavami s pápežským erbom, na ktorých viseli odpustky“³, čo čitateľovi napomáha ozrejmiť a priblížiť okolnosti predaja odpustkov. Spornými neboli len prehnané a nepodložené sľuby

² Maroš Nicák, „Historické pozadie,“ in *95 výpovedí Dr. Martina Luthera: Malý spis – veľké zmeny*, 2. doplnené vyd., Ľubomír Batka, Adriána Biela, Maroš Nicák (Praha: Lutherova spoločnosť, 2016), 27.

³ Nicák, „Historické pozadie,“ 33.

predavačov, ale i premyslené „obrazy“, ktoré charakterizovali odpustkovú kampaň, o ktorej sa zmieňuje Luther v 79. výpovedi: „Tvrdiť, že odpustkový kríž s pápežským znakom je čo do hodnoty rovnocenný s Kristovým krížom, je bohorúhaním.“⁴

Opis udalostí po 31. októbri 1517 zahŕňa aj politickú a cirkevnú situáciu. A tak, keď augustinián Luther diskutuje s dominikánom Tetzelmom, je nutné tento konflikt vnímať na pozadí celkového vzťahu medzi augustiniánmi a dominikánmi. Z hľadiska politicko-mocenskej perspektívy vtedajších cirkevných predstaviteľov sa odpustky stali lukratívnou záležitosťou, ktorá prinášala nemalý finančný výnos. Nicák predstavil históriu predaja odpustkov, ktorá siaha do 11. stor. Podáva vnímanie odpustkov katolíckymi teológmi, ako je Tomáš Akvinský alebo kardinál Kajetán (Tomas de Vio), pri ktorých je badateľný kvalitný rešerš literatúry, hlavne cudzojazyčnej (nemecká, anglická, talianska).

Okrem faktografických údajov pri prezentácii tohto obdobia v Lutherovom živote opisuje aj existenciálny zápas, ktorým mladý Luther prechádzal. Na pozadí historického vývoja opisuje určitú odvahu Luthera, ktorý sa postavil aj proti svojim predstaveným a napriek nátlaku naďalej obhajoval svoje teologické pozície. Pozitívne treba vnímať, že Nicák necharakterizuje Luthera ako „mnícha hrdinu“, nakoľko vyzdvihuje Lutherov pastorálny záujem o kresťanov, ktorí sa podľa budúceho reformátora spoliehali na falošné sľuby ohľadom moci odpustkov. Aktuálnosť prístupu je badateľná aj vo vyhýbaní sa romantizujúcich predstáv, ako aj vďaka kritickému postojovi voči absolútne zľahčujúcemu vnímaniu 95 výpovedí v rámci kresťanstva:

„Konfesionálne hodnotenia významu 95 výpovedí vedia nepochybne zaujať svojimi jednoznačnými vyhláseniami, ale častokrát skĺznu buď do nadšeného subjektívno-idealistického až romantického prúdu, alebo prepadnú deštruktivizmu vedúcemu v lepšom prípade k skepticizmu.“⁵

⁴ Martin Luther, „*Dišputa pojednávajúca o moci odpustkov – 95 Výpovedí*“, prekl. Adriána Biela, in *95 výpovedí Dr. Martina Luthera: Malý spis – veľké zmeny*, 2. doplnené vyd., Ľubomír Batka, Adriána Biela, Maroš Nicák (Praha: Lutherova spoločnosť, 2016), 21.

⁵ Nicák, „*Historické pozadie*“, 58.

Historické pozadie predstavuje výstižný prehľad cirkevno-politickej situácie, osobnostný zápas Luthera, ako i krátky exkurz o stave vývoja stredovekej teológie, ktorý podnietil Luthera k napísaniu 95 výpovedí. Autor sa stráni denominačnej interpretácii októbrových udalostí a predstavuje odborný a nestranný pohľad.

Druhá časť sa zameriava na teologickú analýzu 95 výpovedí. Autorka, Mgr. Adriána Biela, poňala úlohu systematicky a štruktúru výpovedí rozdelila do tematických okruhov. V rozbere používa nasledovnú schému:

1. O pokání (výpovede 1-4; 8-13; 30-36).
2. O autorite a moci pápeža (5-7; 25-26; 38).
3. O očistci (14-24; 27-29).
4. O odpustkoch (39-55; 67-91).
5. O pokladoch cirkvi (37; 56-66).
6. O kresťanskom živote (92-95).

Biela zrozumiteľným spôsobom prezentuje stredovekú teologickú náuku a prax pokánia. Zároveň argumentuje: „Keď sa pozrieme na analýzu výpovedí, vidíme, že odpustky stoja v pozadí a skutočným problémom je pokánie.“⁶ Východiskovým bodom je práve prvá Lutherova výpoveď: „Keď náš Pán a Majster povedal: ‘Pokánie čiňte’ (Mt 4,17) tak chcel, aby celý život veriacich bol pokáním.“⁷ 95 výpovedí je postavených na Kristových slovách „Pokánie čiňte“. Lutherova odpoveď, že pokánie znamená zmenu zmýšľania a je to celoživotný údel kresťana, naráža na stredovekú terminológiu a chápanie sviatosťného pokánia v zmysle diskutovanej skrúšenosti (*contritio*), vyznania (*confessio*) a zadosťučinenia (*satisfactio*). Tiež je dôležité spomenúť, že autorka rozlišuje medzi odpustením trestov a odpustením hriechov.

Podobne ako Nicák, tak zdôrazňuje aj Biela, že v tejto dobe u Luthera ešte nemožno hovoriť o úplnom odmietaní odpustkov. Skôr mu záležalo na tom, aby zabránil zneužívaniu odpustkov zo strany ich predavačov.

Pri každej podkapitole autorka porovnáva zverejnené výpovede s Lutherovou

⁶ Adriána Biela, „*Teologická analýza*“, in *95 výpovedí Dr. Martina Luthera: Malý spis – veľké zmeny*, 2. doplnené vyd., Ľubomír Batka, Adriána Biela, Maroš Nicák (Praha: Lutherova spoločnosť, 2016), 104.

⁷ Luther, „*Dišputa pojednávajúca o moci odpustkov*“, 15.

vlastnou analýzou, ktorá má názov: „Vysvetlenia dišputy pojednávajúcej o hodnote odpustkov“ (ďalej len „Vysvetlenia“), publikované v roku 1518. Práve na základe porovnávania teologického vývoja, ktorým Luther prešiel medzi rokmi 1517-1518, sa autorka prikláňa k názoru, že reformačné myšlienky sú v zreteľnejšej miere prítomné vo „Vysvetleniach“ ako v „95 výpovediach“. Biela neakceptuje predstavu o Lutherovi ako nebojácnom „Dávidovi bojujúcemu proti Goliášovi“ – Rímu. Poukazuje na reálneho Luthera, ktorý bol spočiatku v istej miere naivný a predpokladal, že pápež by rozhodne nesúhlasil s Tetzlovým kázaním. Lutherovi v čase písania výpovedí išlo ešte o potvrdenie moci pápeža, a nie jej spochybnenie.

Zaujímavý je však Lutherov posun v chápaní duchovného úradu pápeža, jeho vzťah k odpusteniu viny a vnímanie moci kľúčov. V 38. výpovedi, ktorú Luther prepracoval vo „Vysvetleniach“, kladie dôraz na vieru v slovo obsiahnuté v sviatosťoch, ktoré je účinné, čím upresňuje aj význam duchovného úradu. Biela si všíma vývoj, ktorým Luther prechádzal, a to nielen v 95 výpovediach a Vysvetleniach, ale i v Lutherovej korešpondencii, ako aj berie do úvahy začiatky formovania teológie kríža, ktorá je obsiahnutá najmä v „Heidelbergskej dišpute“. Stanovený cieľ, predstaviť teológiu 95 výpovedí, autorka ozrejmuje v kontexte neustálenej stredovekej teológie, na ktorú Luther reagoval. V každej podkapitole sa venuje vysvetleniu stredovekého chápania danej problematiky a zároveň objasňuje Lutherovu reakciu.

Poslednú časť napísal doc. Mgr. Lubomír Batka, Dr. theol., dekan Evanjelickej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Batka pokračuje v naznačenom kurze kritického pohľadu, ktorý je badateľný v celej monografii. V cirkevných kruhoch sú udalosti 31. októbra 1517 vnímané ako historicky nespochybniteľné fakty. Batka však upozorňuje na skutočnosť, že predstava Luthera ako pribíja tézy na dvere zámockého chrámu sa stala problematickou medzi teológmi a historikmi od roku 1957, pričom je často spochybňovaná práve výskumníkmi vychádzajúcimi z evanjelického prostredia.

Batka sa zmieňuje o poznatkoch, ktoré sa opierajú o primárne zdroje ohľadom dátumu napísania 95 výpovedí a úmyslu tohto Lutherovho činu. Autor poskytuje vysvetlenie

samotného Luthera na základe listu, ktorý napísal kniežatú Heinrichovi z Braunschweigu. Stať, ktorú Batka cituje, preložil do slovenčiny, aby čitateľovi umožnil nahliadnúť do Lutherovho myslenia.

Celkovú situáciu týkajúcu sa 95 výpovedí dopĺňa prostredníctvom histórie tlače tohto spisu, ktorá pomohla rozšíriť Lutherove myšlienky. Autor poukazuje aj na internetové zdroje, v ktorých sú uverejnené Lutherove výpovede v pôvodnej verzii (vytlačené boli Norimbergu, Lipsku a Bazileji). Vyzdvihuje úlohu, ktorú zohrala kníhtlač v tejto záležitosti:

„Vonkajším faktorom, ktorý výrazným spôsobom sprevádzal celú ‘kauzu’, bol rozvoj kníhtlače. Tento technologický pokrok umožnil rýchle rozšírenie Lutherových 95 výpovedí po celom Nemecku a priebeh narastajúceho sporu podobu ‘mediálnej udalosti’. K tomu samozrejme prispeli aj samotní protagonisti na oboch stranách, ktorí kníhtlač cielene využívali.“⁸

Na tomto mieste poukazuje na fakt, že využívanie technológie výrazným spôsobom prispelo k šíreniu Lutherových výpovedí. Avšak po provokačnej otázke o tom, aký bol význam 95 výpovedí pre začiatok reformácie a predstavenia toho, čo o tejto udalosti hovoria primárne zdroje, ponúka Batka dôležitú úvahu:

„Evanjelici si musia uvedomiť, že to, čo sa dialo s kresťanskou vierou v kontexte kupectva s odpustkami je historicky zaujímavá vec. Toto ale nie je rozhodujúce pre dnešok. Pre dnešok platí uvedomenie si, že reformačné postoje nestoja na principiálnom antagonizme k Rímu. Reformácia nie je tam, kde sa spustí odvážna kritika cirkevnej vrchnosti, a už vôbec za reformáciu nemožno považovať rozdelenie cirkvi. Luther stál zakorenený v Písme, no i v tradícii cirkvi. Len tak sa mohol stať ‘reformátorom cirkvi’ a nie ‘novotvarom v cirkvi’.“⁹

⁸ Lubomír Batka, „Aký význam malo 95 výpovedí pre začiatok reformácie?“ in *95 výpovedí Dr. Martina Luthera: Malý spis – veľké zmeny*, 2. doplnené vyd., Lubomír Batka, Adriána Biela, Maroš Nicák (Praha: Lutherova spoločnosť, 2016), 128.

⁹ Batka, „Aký význam malo 95 výpovedí pre začiatok reformácie?“ 135.

Batka sa venuje významu 95 výpovedí aj na personálnej úrovni, teda: aký význam v nich môže nájsť jedinec? Uvažuje v kontexte spoločenského diania a reflektuje napr. aj slová súčasného pápeža Františka.

V záverečnej kapitole dopĺňa monografiu sústredením sa na Lutherovu osobu v historicko-teologickom kontexte. Neostáva však len pri dejinných faktoch, ale prenáša posolstvo reformácie do 21. stor. Nebráni sa klásť kritické otázky vzhľadom na mnohé predstavy, ktoré sú často vnímané ako jednoznačné pravdy.

Monografia je výsledkom dôkladného štúdia primárnej literatúry, pričom zohľadňuje aj najnovší výskum obsiahnutý v sekundárnej literatúre. Čitateľovi poskytuje súhrnné informácie potrebné pre ďalšie štúdium teológie Martina Luthera a pochopenie nasledovného vývoja reformačných myšlienok.

Kontakt na autora:

Mgr. Pavel-Andrei Prihracki
Interný doktorand
Katedra systematickej teológie
Evanjelická bohoslovecká fakulta,
Univerzita Komenského v Bratislave
Bartoková 8, 811 02 Bratislava
Email: prihracki2@uniba.sk

[Published online Jún 26, 2017]